

REGULATORI

1. Regulatorno telo za elektronske medije

Pored aktivnosti koje su se odnosile na donošenje podzakonskih akata, Regulatorno telo za elektronske medije bilo je aktivno i u izricanju mera, i to mahom zbog pogrešnog označavanja programa i zbog kršenja obaveza pružalaca medijske usluge koje se odnose na zaštitu maloletnika.

1.1. *Slučaj emisije „Parovi” Happy TV* – Slučaj emisije „Parovi”, rijaliti programa koji se mesecima, gotovo danonoćno, emitovao na programu televizije Happy, najviše je zaokupljao pažnju javnosti. Regulatorno telo je još prošle godine, povodom istog programa, Happy TV-u izreklo opomene, da bi u periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi, prvo u martu izreklo upozorenje, a potom u aprilu i privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja. Upozorenje se odnosilo na period od 8. do 11. marta, kada je, po mišljenju Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, emitovan sadržaj koji može da naškodi fizičkom, psihičkom i moralnom razvoju maloletnika. Pored toga, Happy TV je program označila nepodesnim za mlađe od 18 godina, a prikazala ga pre 23 sata, kada se programi nepodesnim za mlađe od 18 godina ne mogu emitovati. Tom prilikom televiziji je naloženo da ubuduće sporni program označava kao nepodesan za mlađe od 16 godina ili 18 godina, u zavisnosti od stepena iskazivanja agresije, nepristojnog ponašanja, vulgarnosti i slično, u svakom konkretnom slučaju, kao i da ubuduće ne prikazuje „seksualnost” u ovom programu. Međutim, ovo upozorenje nije dalo zadovoljavajuće rezultate, a program je nastavio da izaziva naročito jake reakcije javnosti i rezultira brojnim primedbama građana Regulatoru, što je na kraju dovelo i do odluke Regulatornog tela da izrekne privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja, odnosno konkretnog rijaliti programa, koja je važila 24 sata.

Član 50. stav 3. Zakona o elektronskim medijima propisuje da sadržaji koji mogu da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika moraju biti jasno označeni, i da se ne smeju objavljivati u vreme kad se osnovano može očekivati da ih maloletnici prate, imajući u vidu uobičajeni raspored njihovih aktivnosti, osim izuzetno ako je reč o zaštićenoj usluzi sa uslovnim pristupom. Članom 68. istog zakona, između ostalog, propisana je zabrana prikazivanja pornografije, scena brutalnog nasilja i drugih programskih sadržaja koji mogu teško da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika. Novi Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijske usluge prilično detaljno razrađuje obaveze iz citiranih zakonskih odredaba. Regulator je, u skladu sa članovima 28. i 29. Zakona o elektronskim medijima, ovlašćen da izrekne opomenu - kada pružalac medijske usluge izvrši povredu programske obaveze ili uslova iz dozvole, upozorenje - kada pružalac medijske usluge izvrši

tešku povredu istih obaveza, te na kraju i privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja - ukoliko je izvršena povreda bila naročito teška. Rijaliti program „Parovi” postao je tako svojevrsan neslavni rekorder, budući da je reč o prvom programu koji je uspeo da dovede do izricanja sve tri mere koje Regulatornom telu za elektronske medije stoje na raspolaganju (izuzev oduzimanja dozvole). Privremena zabrana objavljivanja programskog sadržaja prvi put je izrečena u srpskoj regulatornoj praksi. Formalno, Savet Regulatornog tela za elektronske medije uradio je šta je mogao da uradi. Izrekao je, po prvi put, najoštriju meru iz svog „arsenala”. Televizija Happy, sa svoje strane, 24 sata, koliko je zabrana važila, nije emitovala svoj popularni rijaliti program, ali je domet izrečene mere ipak bio ograničen. Naime, i nakon mere, rejtinzi rijaliti programa „Parovi” ostali su izuzetno visoki, a produkcione promene u samom programu bile su gotovo kozmetičke. S druge strane, šteta koju je televizija Happy pretrpela nije bila prevelika budući da je dobar broj oglašivača i inače izbegavao oglašavanje u ovom programu, u želji da zaštite svoje brendove od dovođenja u vezu sa programom koji jeste gledan, ali krajnje kontroverzan.

1.2. Slučaj Kopernikus TV - Pravilo druge strane – U maju je izrečena opomena Kopernikus Cable Networks d.o.o, izdavaču medija KCN Televizija, zbog toga što je u sportskoj emisiji koju vodi Dejan Anđus, po nalazima Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, preovladavao jednostrani ton, odnosno nije pružena jednaka šansa svim stranama da učestvuju u raspravi. U konkretnom slučaju radilo se o kontinuiranim napadima Dejana Anđusa na bivšeg potpredsednika Vlade Srbije a sada sportskog funkcionera Nebojšu Čovića. Naime, u junu prošle godine policija je protiv Nebojše Čovića podnela krivičnu prijavu zbog sumnje da je pretukao Dejana Anđusa, sačekavši ga ispred televizije Kopernikus, a nakon emisije u kojoj je, između ostalog, iznosio određene optužbe na njegov račun. Anđus je nastavio da se u svojim emisijama razračunava sa Čovićem, a Savet Regulatornog tela je opomenu izrekao procenivši da je takvo postupanje u suprotnosti s pravilom iz Kodeksa ponašanja emitera koje zahteva da se kod izveštavanja o raspravama koje uključuju sukob bilo koje vrste, svim stranama koje učestvuju u raspravi pruži mogućnost da u polemici učestvuju na načelno ravnopravan način, uz zabranu prikazivanja jednostranih napada na ličnosti, i vođenja dugotrajnih ili ponavljanih kampanja u vezi sa pojedinim ličnostima, društvenim grupama ili institucijama bez relevantnih novih podataka koji bi opravdali produženo ili ponovljeno izveštavanje.

SAMOREGULATORNO TELO

2. Savet za štampu

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi Savet za štampu bavio se čitavim nizom žalbi, od kojih ćemo ukazati samo na dve.

2.1. U prvom slučaju, po žalbi dnevnog lista „Politika” protiv takođe dnevnog lista „Blic”, povodom preuzimanja četiri „Politikina” teksta bez saglasnosti tog medija, postavilo se pitanje moguće povrede Kodeksa novinara Srbije, i to njegovih odredaba kojima se predviđa obaveza medija i novinara da poštuju važeće zakonodavstvo o zaštiti autorskih prava i da, kada dobiju dopuštenje za reprodukciju sadržaja iz drugog medija, to čine uz uvažavanje autora i uz navođenje izvora. U konkretnom slučaju „Blic” je svoj postupak pravdao odredbama Zakona o autorskim i srodnim pravima kojima je predviđena suspenzija autorskih prava u slučajevima izveštavanja javnosti putem štampe, radija, televizije i drugih medija o tekućim događajima, u obimu koji odgovara svrsi i načinu izveštavanja o takvom događaju. Komisija za žalbe Saveta za štampu ocenila je u svojoj odluci iz maja 2015, da se tri od četiri sporna teksta ne bi mogla podvesti pod „dnevne informacije i vesti koje imaju prirodu novinskog izveštaja”, već da je reč o autorskim rubrikama ili analitičkim tekstovima koji po svojoj formi nisu izveštaji i nemaju dnevnu aktuelnost, pa samim tim i nisu mogle biti zahvaćeni suspenzijom autorskih prava predviđenom Zakonom o autorskim i srodnim pravima, te da je shodno tome Kodeks novinara Srbije prekršen.

2.2. U drugom slučaju, iz januara 2015, dnevni list „Kurir” je komentarisao snimak koji pokazuje neprimeren odnos Bebe Kanački, novinark RTV Fokus iz Vranja u vreme kada je nastao snimak, a sadašnje portparolke psihijatrijske bolnice u Vranju, prema pacijentima te bolnice. Gospođa Kanački je podnela žalbu Savetu za štampu zbog neovlašćenog korišćenja snimka sa društvene mreže Facebook i sa Youtube-a. Članovi Komisije za žalbe Saveta za štampu nisu uspeali da donesu odluku o tome da li je objavljivanjem snimka došlo do povrede Kodeksa novinara. Deo članova smatrao je da činjenica da je snimak objavljen na Internetu ne može sama po sebi da oslobodi medij od obaveze pridržavanja etičkih pravila, te da se zgražavanje „Kurira” nad ponašanjem portparolke bolnice čini „neiskrenim, jer ni sam ‘Kurir’ nije vodio računa o privatnosti pacijenata sa snimka”. U spornom slučaju evidentno je postojao javni interes da se snimak objavi, posebno budući da postoji sumnja da je službenica zdravstvene ustanove ponižavala pacijente. S druge strane, legitimno je i pitanje da li je „Kurir” poštovao profesionalne standarde prilikom objavljivanja snimka, posebno uzimajući u obzir da se na snimku vide i druga lica, pacijenti, čija saglasnost za objavljivanje nije data, odnosno moguće i nije mogla biti data, uzimajući u obzir prirodu njihove bolesti.

U ovim izveštajima smo u više navrata ukazali da slučajevi u kojima Komisija za žalbe Saveta za štampu ne uspeva da donese odluku po nekoj žalbi, ozbiljno podrivaju autoritet ove institucije. Naime, ako je Savet za štampu osnovan kao institucija koja bi rešavala žalbe pojedinaca i institucija objavljene u medijima, svaki slučaj u kom žalbu ne uspe da reši zapravo šalje poruku o nedelotvornosti tog tela i samoregulacije uopšte. Imajući u vidu značaj Saveta za medijsku scenu u Srbiji, bilo bi neophodno da njegovi osnivači pronađu mehanizme koji bi sveli na minimum mogućnost da do ovakvih ishoda žalbenih postupaka uopšte dolazi.

3. Zaštitnik građana

3.1. Zaštitnik građana se u svom izveštaju za 2014. godinu, između ostalog, osvrnuo i na stanje medijskih sloboda, konstatujući da „mediji u Srbiji nisu slobodni u meri primerenoj za savremenu evropsku državu i društvo, niti za ovde već jednom dostignuti nivo medijskih sloboda”. Izveštaj naročito apostrofira da postupci vlasti i okolnosti na medijskom tržištu pogoduju razvoju autocenzure i tendencioznom izveštavanju, zbog čega trpi Ustavom zagantovano pravo građana da budu istinito, potpuno i blagovremeno obaveštavani o pitanjima od javnog značaja. Zaštitnik građana je naveo da država u kontekstu medijskih sloboda ima dve vrste obaveza, negativnu, da se uzdrži od akata koji bi mogli da se tretiraju kao cenzura, i pozitivnu, da pospešuje atmosferu slobode javne reči, kritičkog preispitivanja javnih tema i raznovrsnost mišljenja. Po oceni Zaštitnika građana, izvršna vlast i pojedini nosioci zakonodavne vlasti krše ovu pozitivnu obavezu. U Izveštaju se navode primeri u kojima se kritičko izveštavanje označavalo kao „subverzivna” i nečasna protivdržavna aktivnost, aktivnost koja koči reforme, napredak Srbije i mir i blagostanje njenih građana, ili kada oni koji pišu ili objavljuju kritičke tekstove bivaju sa visokih državnih mesta proglašavani za „strane ili tajkunske plaćenike”, „unutrašnje neprijatelje”, „domaće izdajnike”, „opoziciju” i slično, čemu sledi i javni linč u medijima bliskim vlasti, sa veoma konkretnim posledicama po privatni život tih ljudi. Beleže se i primeri pokušaja lične diskreditacije novinara zbog postavljenog neugodnog pitanja, te aludiranja na „skrивene motive”. Pored toga, mediji koji kritički izveštavaju na način koji protivreči vladajućoj retorici, osnovano strahuju od povlačenja oglašivača. U Izveštaju se navodi i da mehanizmi samoregulacije nisu dovoljno razvijeni, kao i da postoji bojazan da su pojedine emisije, koje su negovale javnu debate o pitanjima od značaja za javnost, ukinute iz razloga političke nepodobnosti. Po Izveštaju, problematičan je i način plasiranja informacija, koji je takav da se često sa istinitim, i dalje selektivno plasiraju nepotpune, polu-informacije pa i potpuno lažne, činjenično netačne (dez)informacije, uz već prepoznato „curenje” poverljivih informacija u pojedine medije, što se naročito odnosi na podatke o istragama, čak i onim koje još uvek formalno nisu ni pokrenute. U Izveštaju se ukazuje i da su mehanizmi zaštite radnih prava novinara na niskom nivou, te da je njihovo sindikalno organizovanje slabo.

Od pozitivnih stvari ukazano je da je učinjen „značajan normativni napredak” budući da su doneti medijski zakoni, te je izraženo očekivanje da će u narednom periodu postati vidljivi praktični rezultati njihove primene. Takođe je istaknuto da je rad Komisije za ispitivanje nerešenih ubistava novinara dao tokom 2014. godine prve opipljive rezultate, čija se tačnost proverava pred sudom.

Izveštaj Zaštitnika nije rekao ništa novo, budući da se situacija u pogledu razvoja medijskih sloboda rapidno pogoršavala iz meseca u mesec, i iz godine u godinu. Tabloidizacija i autocenzura postaju lajt motivi medijske scene, s tim da se i dalje ne vidi način kako bi ovi problemi mogli da se reše.

3.2. Sve ono što je u svom Izveštaju naveo o primerima lične diskreditacije i javnog linča nepodobnih u medijima bliskim vlasti, o selektivnom plasiranju polu-informacija i dezinformacija, uz curenje informacija iz istraga u pojedine medije, Zaštitnik građana osetio je i na sopstvenoj koži. Naime, on je bio meta napada koje su predvodili pre svega tabloid „Informer” i pojedini elektronski mediji (TV Pink). Za napade je iskorišćen nesrećni slučaj koji se pre više od 20 godina dogodio u Jankovićevom stanu, kada je jedan njegov blizak prijatelj Jankovićevim oružjem izvršio samoubistvo. Upornim insinucijama pojedini mediji pokušali su da kod javnosti stvore utisak da je za smrt svog prijatelja odgovoran sám Janković, iako se on po dokumentima i nalazima tada vođene istrage, u trenutku nesrećnog slučaja uopšte nije nalazio u stanu. Takođe, potencirano je da Janković u vreme incidenta nije posedovao urednu dozvolu za oružje kojim je samoubistvo izvršeno, što se ispostavilo kao netačno. Prećutkivanjem detalja istrage koja je okončana pre dve decenije, pokušana je kompromitacija ličnosti koja obavlja, pri tom krajnje savesno i u svemu u skladu sa važećim propisima, jednu od najvažnijih državnih funkcija. Medijskoj hajci koja je pokrenuta, materijal su davali i državni organi, neobjavljivanjem ili samo selektivnim objavljivanjem podataka o ranije vođenoj istrazi. U kampanju su se uključili i pojedini funkcioneri vladajuće stranke koji su neosnovane tabloidne optužbe koristili za lične obračune sa Zaštitnikom građana. Ovo je samo još jednom pokazalo koliko je negativan uticaj tabloidizacije srpske medijske scene po autoritet ne samo pojedinih javnih ličnosti, već institucija i demokratskih procesa u zemlji.

4. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti u martu je učinio dostupnim javnosti svoj Redovan izveštaj o sprovođenju Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za 2014. godinu. U Izveštaju je ukazano da mogućnost pristupa informacijama od javnog značaja koriste i mediji i građani, da se ranije preporuke Poverenika uglavnom poštuju, ali i da se broj intervencija Poverenika kao instancionog organa koji u žalbenom postupku donosi rešenja kojima nalaže državnim organima i drugim javnim entitetima da dostave tražene podatke povećao u odnosu na 2013. godinu. Struktura zahteva za slobodan pristup informacijama i dalje je takva da se oni uglavnom odnose na način trošenja javnih sredstava, a kao jedan od ključnih izazova u primeni Zakona istaknuta je nedovoljna saradnja vlade koja bi, shodno zakonu, trebalo da se stara da se rešenja Poverenika poštuju i izvršavaju. Poverenik je u Izveštaju dao i određene preporuke u cilju unapređenja poštovanja prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja, koje su usmerene posebno na uključivanje javnih beležnika i izvršitelja u krug organa javne vlasti, dužnih da informacije od javnog značaja čine dostupnim.